

*Linda Pastan**Hegyi séta*

*biszen lassan elfelejtem
bogy volt itt régen egy kápolna
majd úgy jár mint a domb
aminek a helyén most a házunk áll*

*elrejtteni a világot az ég alá
pedig a végtelen hasadékokkal teli
gondosan lyuggatott szita alá*

*magamat is elbújtatnám
nedves női vádlik hálójában
vagy a cigarettám füstjébe
a völgyben az út elején
a kis presszó teraszán
üres korsók közé
és az mégis mindig
fölfelé száll*

*itt ez a bicikli – már évek óta –
majszolja a rozsdá mégis vár
sötétedik és lassan esni fog*

*ma éjjel nem alszik isten
csak egy kibűlt kávé mellett klikkelget
bele sem gondolok – talán nem is merek –
bogy milyen könnyen rám kereshet*

*megéget bár így tart meg
a képernyőből áradó zavaros fény
– rajta lenni a meghajtón –
mint törölt mégis kallódó
szüntelen böngészési előzmény*

Balesetek

*Ezúttal nincs gyermek,
csak
a saját életem pólyába
bugyolálva,
visszaadatott nekem,
hogy a két karjaimban tartsam
mint valami új dolgot,
hogy a horpadt melleimbe szorítsam
és megígérjem neki,
hogy dédelgetem.*

*A levágott virágok
illata bejárja ezt a szobát,
átható, mint az érzéstelenítőszer.
Tavasz van.
A kórházi ablakon kívül
az első levelek megnyitották
csillámló éleiket,
és álmukban egy tucatnyi baleset
forgolódik várva,
hogy bekövetkezzen.*

Kisebb műtét után

ez a főpróba

*amikor a test
mint egy állhatatos kedves
első alkalommal kacérkodik
a hűtlenséggel*

*amikor a test
mint egy hosszú utazáson az utazó
meghallja ahogy a kalauz
bemondja
az első állomás nevét*

*amikor a test
minden félelmével és ravaszságával
olyan ígéreteket tesz nekem
amikről tudja
hogy nem képes megtartani*

Mozaik

1. Az áldozat

*Ezen a csempén
a kés
úgy lóg, mint egy holdszarló
a kifestett égen,
mintha magától megtanult
volna egy táncot,
mint egy fiú
az élénk, színes
virágok között,
mint Ábrahám
a sziklák között,
két lába nehéz,
mint a kövek.*

2. Szináj közelében

*Itt Isten keze
akkora, mint egy kis felhő,
és szótlán, kinyújtott
kőtáblája
görbe, mint a templomajtó.
Mózes felér addig,
az üres felületükön látnia kell
a kidolgozott törvényeket
gondolataiban,
a sivatag örök szelében,
a káka szelében.*

3. Egyiptomi repülés

*A glóriákból tudjuk, amik
körbejárják ezeket a fejeket,
mint a gyűrűk a bolygókat,
hogy a kis számár
tovább vitte terhét,
távol az Ószövetség
mennydörgésétől
az Újnak
a fényességébe.*

4. Az örmény csempeboltban

*A fényes zománcok alatt
Ézsau nézi Jákobot,
Káin nézi Ábelt.
Ugyanazokkal a szűrős szemekkel,
amelyekkel a csempés Arab segédje
néz engem, ahogy
mindannyian csodálkozunk,
miért jut minden
párnak csak
egy áldás.*

Vasas Tamás

Betegágyból írni a fényt

– Gondolattöredékek Linda Pastan költészetéről –

Ki és mi szól hozzánk ezekben a sorokban? Egy nagybeteg ember, akinek a hangját elnyeli a kórházi gépek mechanikus zaja? A vihar közeledése, az eső kopogása az ablakpárkányon, amely szorongással tölt el minden egészséges lelket? Egy kis sárga „sticky note”, ráánk hagyva elutazott szerelmünk üzenetét a kutya etetési rendjéről? Angyalok, akiknek az énekében szüleinknek tett, de be nem tartott ígéreteink visszhangzanak? Egy hatalmas mozaik darabkái tülekednek a fejünkbe, melyek villámot alkotnak egyesülésük által?

Mindegyik és egyik sem.

Linda Pastan munkássága a távozás költészete. És miután egy húsbavágóan XX–XXI. századi költőnk alkotásait vizsgáljuk, korunk általános egzisztenciális szorongására asszociálva rögtön gondolhatnánk: a távozás eredménye csak az üresség, az elmúlás, a magány és a fájdalom lehet, így az efféle versek sem mozoghatnak másféle árnyakkal, mint a melankólia és a fekete érzelmek vetületeivel.

És valóban, lehetne ez így, de ezek a költemények mégis, valahogy másképpen funkcionálnak: Pastan versei távozó vándorok dalai, átutazók eltűnéseinek félálomban érzékelt neszezései; éjszaka hagynak magunkra minket, a kérdés csak az, hogy észreveszünk-e: mennyire nagyvonalúan hagyták nyitva résznyire hotelszobánk ajtaját, hogy azon mégis bőségesen beáradhasson a kinti folyosó szüntelen fénye, onnan, ahol mindig ég a villany?

Mert keressük ezt a fényt. Ha leülünk verset olvasni, de tehetjük ezt a metrón állva is, ezt a fényt mindig keressük, és első látásra Pastan versei nekrológok és rekviemek tömény sorozatainak tűnhetnek ezen fény hiánya fölött mondva és énekelve. Vagyis egyértelmű *agendát* kaptunk Pastan művészetével: dolgoznunk kell a szövegeivel.

*„Now what light is left
comes up — a stain in the east,
and sleep, reluctant
as a busy doctor,
gives me a little
of its time.”*

– olvashatjuk a költő *Insomnia* című 2008-as versében: „Most feljön a megmaradt fény –”.

A szerző 2016-ban nyíltan beszél egy interjúban arról, milyen mély *insomniában*, álmatlanságban szenved személyesen ő maga is, ahogy véleménye szerint korának rengeteg felnőtt embere, és ahogy ő fogalmaz, ennek oka talán abban lehet fel, hogy az álmatlanságban szenvedő ember előtt még mindig ott áll az a bizonyos hosszú és utolsó alvás, ezért igyekeznek a teste és a lelke is minél tovább és minél többet ébren maradni. Amiről Pastan beszél, azt egy szóval így nevezhetnénk: félelem.

„*I am tired of angels,*” – „Elegem van az angyalokból”, írja az 1992-es *Angels* című versében, „*their star-infested sashes*” – „csillagokkal teli díszöveikből”. Hirtelen nem hiányzik a fény, sőt, bosszantó. Persze, ahhoz, hogy megérthessük, mi a valódi természete ennek a lelkiállapotnak, újra csak a költemények mélyébe kell hatolnunk. Különösen alkalmas és eklatáns mű ennek megértéséhez a fentebb olvasható *Mosaic* című versciklus.

Pastan 1932-ben bronxi zsidó családban született, mély zsidó-keresztény kulturális gyökerekkel rendelkezik, tudatos költő, művész, aki Maryland államban átmenetelig szünetelteti költői tevékenységét, hogy egy másik, apró, de talán indokolt tautológiaiával élve, „éltető életmissziót” teljesítsen: családot alapítva élni, valódi, kvázi *thoreau-i* értelemben élni a férjjel, teljesen együtt lenni és felnevelni a gyermekeket. Költészet és valódi élet. Művészet és valóság. Mindkettőben elkerülhetetlenül megbújik a csalódás, a félelem és a fájdalom lehetősége, ugyanúgy, ahogy a boldogságé is. Ez a kettőség járja át Pastan alkotásait. De a *Mosaic* már versnél is több, vers és valami többlet: költői hitvallás a gondviselésről. Remény: itt a hotelszobába beáradó fény a folyosóról nem más, mint maga a hanuka fényesége, a feltámadás beragyogása a sötét zugokba.

Az 1978-as *The Five Stages of Grief* (*A gyász öt szintje*) című kötetének megjelenése után May Sarton író azt nyilatkozta Pastan munkásságáról, hogy eléri a sötétség önsajnálattól, szentimentalizmustól mentes befogadását, az igazság szellemes beengedését, ezáltal „kifejlődött”, „felnőtt” költészetnek nevezi műveit. Miért tarthatjuk ezt különösen is fontosnak egy alkotó lírikus munkásságában? Minden vallásnak, filozófiának, a világot megismerni törekvő bölcséleti

irányzatnak az egyik legfőbb antropológiai probléma-origója a halál és az elmúlás kérdésköre. Vagyis a nyers, empirikus szembesülés azzal, hogy életünkben váratlanul bekövetkezik egy pillanat, amikor a test elfárad, megbetegszik, betegágyba kerül, elsorvad, a lélek legyengül és hirtelen eluralkodik rajta egyfajta honvágy, ami súlyos mértékű félelemmel társul. Hogy akaratlanul és törvényszerűen is egyszer csak olyanná válunk, mint egy távozó, aki már kabátban van, és a fogastra nyúl a kalapjáért.

Dávid király bűnbánati zsoltárainak, akár első olvasatra is, érzékelhető sajátossága, hogy keletkezési motivációjukban nem csak az Istenhez való visszatérési vágy, hanem a bűnök halálos büntetésétől való félelem is mennyire mélyen és erőteljesen munkálkodik (*Ments meg a vértől, üdvösséget Isten, s nyelvem áldani fogja igazságosságodat. Zsolt 51 (50).16* – egyik értelmezési lehetősége: „Szabadíts meg a haláltól és én örökké hálás leszek Neked”). A mai napig a Korán hagyománya szerint az idős, haldokló embernek szavakkal kell tanúságot tennie Istenről („Nincs más Isten, csak Allah!”) üdvösségéhez, és ha erre már fizikailag képtelen, ezt a betegágya körüli családtagoknak kell megtenniük az ő érdekében és nevében. Weöres Sándor fordításában Lao-ce mondja: „Ha a nép nem fél a haláltól, ki rémítbetné a halállal?” A páli nyelvű szútrák tanúsága szerint Buddha akkor érzett életében először félelmet, amikor tudomást szerzett a halálról és arról, hogy ő is részesülhet benne, hiszen dúsgazdag és nagyhatalmú apja palotájuk falain belül eltitkolta előle ennek a létezését. Mielőtt Jézus teljes Fiúi engedelmességgel alárendeli magát az Atya akaratának, és aláveti magát a keresztre feszítésnek, halálos félelem tölti el, és a Getszemáni-kertben imádkozni, és nem túlzás mondani, könnyörögni kezd Istenhez: kerülje el őt ez a sors („Atyám, ha lebeteges, kerüljön el ez a kehely, de ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem ahogy te!” Mt 26.39).

A zseniális francia filozófus, Foucault, életének utolsó, igazmondásról szóló párizsi előadás-sorozatában hosszasan elmélkedik egy érdekes kérdésről, amely *Szókratész védőbeszédével* kapcsolatban vetődik fel benne. Miért mondja vajon Szókratész, a mester igazságtalan, koholt vádak által kimondott ítélete miatti kivégzése előtt barátainak cinikus, mondhatni, szinte nihillista jókedvvel, hogy emlékére áldozanak fel egy kakast Aszklépiosznak, a gyógyulás és a gyógyítás istenének? Foucault-t mélyen magával ragadja Platón szövegének ez az enigmatikus részlete. Miért kér áldozatot a gyógyító istennek halála előtt a legnagyobb antik bölcs, miért nem Hadeszhoz készül kivégzése előtti szellemi alámerülésében? Talán Szókratész valójában a halállal szemben teljesen közömbös epikureizmus irányzatának lett volna az ősi „előhírnöke”, akinek halála előtt vic-

celni támadt volna kedve a halállal? Habár tudjuk, hogy Szókratész személyisége és gondolkodása nem volt mentes az iróniától és a humortól, ez mégis, egyértelműen igazolhatatlan állítás. De a kérdés marad, miért pont Aszklépiosznak küldi halála előtt áldozatul azt a kakast a nagy mester? Foucault kérdésfeltevésében, Szókratész „testamentumában” olyan kérdőjelek pecsétjei rajzolódnak ki, amelyeknek a lassú oldódása, megnyílása nagyon is érzékletessé válik Pastan költeményeit olvasva.

A gondviselésre hagyatkozó, a halál tényét elfogadó, „a sötétséget beengedő”, de a reménnyel botladozó ember számára a halál misztikus szellemi átmenetként esik át, még a maga félelmet hozó szörny, démoni mivoltában is. Sok bölcs filozófiának, és lényegében minden vallásnak, ez a végső konklúziója az elmúlással járó tudatállapotról.

Miért hiányozna ez a reflexió emberi *metalétünk* legelemibb szegmenseit kutató dimenziójából, vagyis pont a művészetből, így a szépirodalomból is?

Linda Pastan 2000-ben megjelent, *The Answering Machine* című versének záró sorai:

*„but compelled, I dial again
the number I know by heart,
thankful in a diminished world
for the accidental mercy of machines,
then listen and hang up.”*

(„de kénytelen vagyok újra tárcsázni a szívemből ismert számot, hálásan a lekicsinyített világban a gépek esetleges kegyelméért, majd hallgatok és leteszem.”)

A beletörődés és félelem immár kéz a kézben járnak a reménnyel, bizakodással és nyugalommal. Pastan versei távozó versek, betegágyból íródó versek, melyektől az olvasó szemében felcsillan annak a bizonyos hotelszobának az ajtóreséből beszűrődő fény. És ír erről a fényről a költő. Sőt, a költő a fényt írja, az alkotások apránként küldött kis kakasok Aszklépiosznak az elfogadott, félelemtől tisztuló elmúlás kapujában. És ezt a fényt olvassa az olvasó. (Linda Pastan amerikai költőnő 1932-ben született New York Cityben, szülővárosában nőtt fel, de élete nagy részét Potomac városában, Maryland államban töltötte. Számos rangos szépirodalmi díj [Dylan Thomas Award, Pushcart Prize, Maurice English Poetry Award] nyertese, 1992-től 1995-ig Maryland állam Kitüntetett Költője volt. 15 verseskötetet publikált. Stílusára jellemző a rövid versformák használata, írásainak visszatérő témái a családi kötelékek, az anyaság, a nőiség megtapasztalása, az öregedés, valamint az elvesztéstől és a haláltól való félelem.)